Coleridge u Malta

Ta' Ġużè' Galea

KULL min studja l-Ingliż jaf b'Samuel Taylor Coleridge, l-awtur ta' l-*Ancient Mariner*, dik il-ballata tal-għaġeb li ssaħħar it-tfal ta' l-iskejjel kollha. Coleridge jingħadd ma' l-aqwa poeti Ingliżi u jitqies ma' Wordsworth, Shelley u Keats li kienu tal-qatgħa tiegħu.

Dik il-ħabta li għax Coleridge kien hawn xejra ġdida fil-ħajja intellettwali u kulturali Ingliża: kienu għadhom kemm spiċċaw il-gwerer ta' Napuljun u l-Ingliżi, għajjenin mit-taħbit u t-tweġħir tal-gwerra, tawha għall-mistrieħ u għall-għaxqa ta' l-arti u tal-ġmiel. In-nies ħasset ġibda qawwija lejn il-ġmiel tal-ħolqien u bdiet titgħaxxaq bid-dehriet ta' muntanji, siġar u lagi msseddqin u msebbħin kif fasslithom u sawrithom in-natura.

Din il-għożża tal-ġmiel naturali tal-pajjiż nisslet tqanqila patrijottika u l-poeti, li fil-versi tagħhom dejjem jirriflettu s-sentimenti tal-poplu, infexxu f'għana ta' tifħir għall-ġmiel naturali ta' pajjiżhom. X'uħud ħallew l-ibliet u marru jgħixu qalb il-ħdura tar-raba'. Southey, Wordsworth, De Quincey, Hazlitt, Scott, Lamb u Coleridge inġibdu mis-seħer ta' ġmiel il-kampanja u kitbu poeżija tal-għaġeb fuq dak il-ġmiel li jgħaxxaq il-qalb u jserraħ il-moħħ. Fuq hekk tlaqqmu *Lake Poets*, poeti tal-lagi.

Wordsworth u Coleridge kienu l-aqwa fost il-poeti tal-lagi; l-ewwel wieħed ħelu u sieber, it-tieni ħawtiel u ħarkien; bejniethom tnisslet ħbiberija li żammet sħiħa u qawwija sakemm intemmu.

Coleridge twieled fil-21 ta' Ottubru, 1772 u f'għeluq is-seklu, għalkemm żagħżugħ, kien għamel isem u beda jissemma ma' l-aqwa poeti ta' żmienu. Fil-bidu tas-seklu dsatax kien kiteb *Ancient Mariner*, *Dark Ladie*, *Christabel*, *Osorio*, *Three Graves*, *Fears in Solitude*, *France*, *Kubla Khan*, u *Lyrical Ballads*. Dawn il-poeżiji mill-ewwel ingħażlu għalihom u dehru bħal ġawhar jiddu fil-Letteratura Ingliża u wkoll bħala xhieda ta' qawwet il-moħħ tal-poeta u tal-lehma saħħarija ta' dehnu. Għorrief u letterati faħħru l-poeta u stagħġbu bih; min żammu bħala poeta tal-għaġeb u min bħala artista mill-aqwa, iżda kollha qalu li Coleridge kien ġeniu kbir. Hazlitt kiteb: "Coleridge hu l-uniku bniedem li għandu kulma jeħtieġ biex jitqies bħala ġenju". De

Quincey qal: "Coleridge hu mogħni bl-akbar u l-aqwa intellett fost il-bnedmin".

Sa l-1800 Coleridge kien sejjer ġmielu jogħla dejjem fost il-qima u t-tifħir tan-nies, iżda mbagħad beda d-drawwa li jieħu l-għafjun, drawwa li 'l quddiem inbid'et f'leblieba qalila li rikbitu hekk li qatt ma seta' jeħles minnha u baqgħet biex ħassritu u qerditu.

Il-poeta kien ibati bir-rewmatiżmu u flok ma kellem tabib, biex itaffi l-uġigħ beda minn rajh jieħu l-oppju; din id-duwa għandha effett qawwi fuq is-sistema nervuż u għalhekk f'qasir żmien Coleridge sab ruħu bla saħħa, bla ħajr u bla mistrieħ.

Min jilħaq jieħu d-drawwa ta'-għafjun ma jeħlisx minnha malajr, hekk ġralu Coleridge. Għalkemm sata' jifhem li kien qiegħed jagħmel ħeni lilu nnifsu u jgħarraq saħħtu, flok ma kellem tabib, il-poeta baqa' jieħu l-oppju u dik il-misħuta xaħxiħa kienet qiegħda tgħawwarlu saħħtu u ddallamlu moħħu. Ħbiebu ma damux ma rawh sejjer lura u jitlef kull ħeġġa: beda jnaqqas mill-kitba, jaħrab min-nies, jiddejjaq malajr, jitmasħan u jagħdab għal kull xejn.

Wordsworth, Southey, Lamb u ħbieb oħra ta' Coleridge imlew rashom u xtaqu jgħinuh u jfarrġuh, dehrilhom li l-mistrieħ u s-safar setgħu jkunulu ta' ġid, għalhekk ħajruh jitlaq mill-Ingilterra u jmur ibiddel l-arja x'imkien ieħor.

Dik il-ħabta kien hemm f'Malta Sir John Stoddart, Kap tal-Qorti, u dan stieden lil Coleridge biex imur iqatta' ftit taż-żmien f'dik il-Gżira. Il-poeta ma tantx wera ħajra biex jitlaq minn pajjiżu, imma ħbiebu ħajruh mhux ftit u fehmuh li l-arja u s-sħana tal-Mediterran, imseħbin mal-bidla fid-drawwiet ta' ħajtu, kellhom jiswewlu ta' ġid u jroddulu saħħtu.

F'dak iż-żmien Malta kienet għaddejja minn taqliba kbira: il-Maltin kienu għadhom kemm ħelsu mill-ħakma qasira tal-Franċiżi u għalkemm kienu mmexxijin minn Kap Ingliż, kienu għadhom ma humiex taħt l-Ingilterra għal kollox. Bosta minnhom kienu għadhom jiftakru tajjeb is-saltna tal-Kavalieri, hekk li meta Coleridge wasal fil-Gżira sab il-Maltin imġarrbin minn tliet saltniet, kull waħda minnhom kellha għeruq fil-poplu u kienet tirsisti biex tkattar setgħetha u tiġbed in-nies lejha; fuq hekk ma setax jonqos li ma jkunx hawn taħwid fil-Gvern u tweġħir u tiġbid fil-pulitka.

Barra fil-ħajja politika, kien qiegħed jitnissel ukoll tibdil fil-ħajja soċjali. In-nies kienu bdew jifhmu għajnejhom għad-drittijiet tagħhom bħala ċittadini, bdew jintebħu bil-ħtieġa u s-siwi ta' kull wieħed fit-tiswir tax-xirka u bdew jixxenqu għal jeddijiethom fil-ħakma tal-pajjiż.

Dawn it-tqanqiliet u l-fehmiet ta' ħelsien qamu fl-Ewropa mar-rivoluzzjoni Franċiża u laħqu Malta mal-partitarji Franċiżi, iżda wara li Napuljun ħa l-Gżira, l-idejiet ġodda kotru u mbagħad meta daħlu l-Ingliżi l-ħajja f'Malta kellha tinbidel u tieħu xejra skond kif kien jiġri f'pajjiżi oħra ta' l-Ewropa.

Il-poplu beda jrid jieħu sehem fit-treġija ta' pajjiżu; fuq hekk inħasset il-ħtieġa li jitqallbu d-Dipartimenti tal-Gvern, li jinħolqu impiegi ġodda u, fuq kollox, li jorqmu l-liġijiet ħalli jqabbluhom max-xejriet ġodda tal-ħajja. Għalhekk Sir John Stoddart kien qiegħed jitħabat biex mill-Kodiċi ta' De Rohan u mill-prammatki tal-Gran Mastri l-oħra, ifassal ġabra ta' liġijiet li jgħoddu għaż-żmenijiet ġodda. Stoddart kien wieħed mill-aħjar Kapijiet tal-Ġustizzja li qatt kellha Malta, kien bniedem ta' enerġija kbira, raġel bil-għaqal tal-Qorti u Mħallef għaref. Ball kien stiednu biex jiġi Malta u keiim dam hawn ta' xejra ġdida lill-Qorti u fuq kollox irsista mhux ftit bex idaħħal il-Ġuri fil-proċedura kriminali ta' Malta. Stoddart kellu ġibda għal-letteratura u naħseb li minħabba f'hekk stieden lil Coleridge biex jiġi jistrieħ f'Malta.

Bosta awturi semmew fuq il-miġja ta' Coleridge f'Malta, iżda sa fejn naf jien, ħadd ma kiteb tajjeb u fit-tul u bir-reqqa daqs l-Avukat Carmelo Mifsud Bonnici u Dr. Albert Laferla. Kull wieħed minn dawn iż-żewġ kittieba Maltin ħallielna ħafna tagħrif sabiħ dwar il-qagħda ta' Coleridge f'Malta u li kieku ma kienx għax iltqajt ma' xi ħaġa ġdida, ma kontx narġa' nsemmi fuq dak li huma qalu tant tajjeb. Dan l-aħħar kont qiegħed inqalleb fil-Bibljoteka Nazzjonali ta' Edinburgu u ltqajt ma' ktieb fuq il-ħajja ta' Coleridge. Dan il-ktieb, (1) għalkemm ta' awtur magħruf ħafna, qajla jafu bih u l-lum ħadd ma jsemmih, iżda fuqu sibt xi aħbarijiet fuq iż-żjara ta' Coleridge f'Malta li ma kont qrajthom imkien qabel u bil'i jagħtuna d-dawl fuq il-ħajja fil-Gżira f'dak iż-żmien deherli li ninqeda bhom biex nikteb dawn il-kelmtejn:

(1) *"Life of Samuel Taylor Coleridge"* by Hall Caine, London 1887.

Qabel ma halla l-Ingilterra Coleridge iltaqa' f'Londra ma' ħabibu l-kittieb Charles Lamb u għaddew xi jumejn jieklu u jixorbu flimkien, imbagħad Coleridge telaq għal Malta fejn wasal fit-18 ta' April, 1804.

Ftit wara li wasal Malta Coleridge ħassu jieħu r-ruħ, iżda kien għadu ma ħelisx mid-duda ta' l-oppju li kienet qiegħda therrilu saħħtu u fit-22 ta' April qabdu l-ewwel attakk f'Malta: kif kien qiegħed jaqra qabduh dwejjaq kbar, ħass in-nifs jinqatagħlu, ġieh dardir fl-istonku u telqa f'gismu kollu. Kif soltu, biex jeħles minn dak l-attakk, Coleridge taħa għall-oppju: kien qisu jkeskes kelb li ried jigdmu.

Imma kollox fuq kollox Malta donnha wetitu għax kif jistqarr il-poeta, kien iħossu jistaħja bis-safa ta' l-arja u bil-kħula tas-sema, iżda mbagħad daħal is-sajf u s-sħana għamlet bih; ixxemx xorbitu, beda jilheġ għal kull xejn u bil-lejl ma kienx jista' jorqod. Biex itaffi raġa' beda jieħu l-oppju u hekk żied igħarraq saħħtu u baqa' immantar u mqalleb, qalbu sewda u bla sabar, kien jiddejjaq minn kull xejn u jara kollox ħażin. Dan, naħseb, li kien il-ħtija li Coleridge ma ħassx ġibda lejn Malta u l-Maltin.

Meta wasal Malta Coleridge ma kellu ħsieb jagħmel xejn, iżda wara ftit il-Gvernatur Ball, aktarx imħajjar minn Stoddart, offrielu l-post ta' Segretarju tal-Gvern. Ball, kif għedna, kien qiegħed iqalleb l-amministrazzjoni u jagħtiha xejra ġdida, għalhekk ħtieġlu bniedem li jinqala' sewwa bl-Ingliż u jikteb tajjeb. Min sata' jaqdih aħjar minn Coleridge, bniedem ta' dehen u magħruf bħala kittieb tajjeb.

Coleridge intafa' għad-dmirijiet ġodda tiegħu bil-ħrara ta' qalbu kollha u milli jidher ħareġ ta' raġel. Għalkemm qatt ma ma mexa 'l quddiem fil-ħafna negozijiet li kien qabad matul ħajtu, il-poeta kellu ħabta li ma bħalha għall-korrispondenza diplomatika u d-dispaċċi tiegħu lill-Uffiċċju Kolonjali malajr ingħażlu għall-għaqal, għall-ħeffa u għall-istil li bihom kienu miġbudin.

Haġa waħda kienet iddejjaq lil Coleridge fl-uffiċċju tiegħu: dik li kien jeħtieġlu jidher u jieħu sehem f'ħafna ċerimonji uffiċjali. Nies oħra kellhom mnejn jiddandnu u jintefħu bil-posizzjoni tiegħu, iżda hu kien jobgħod juri ruħu u talab lil Ball biex ma jeħux sehem f'dak il-ħafna xejxi u wiri ta' kburija.

Aktarx li l-mard li Coleridge kellu fuqu ġagħlitu jsir bla sabar u mqit man-nies għax kemm dam Malta ma tantx għamel ħbieb. Ftit qablu kien wasal fil-Gżira vjaġġatur Ingliż, Sir Francis Head, li faħħar wisq lill-Maltin għal ġibda li jħossu lejn il-mużika. Coleridge ma qabelx miegħu u ħadha kontra tiegħu. "X'ried ifisser Head meta qal li l-Maltin iħobbu l-mużika?" kiteb Coleridge. "Kemm domt f'Malta qatt ma smajt armonija; it-tinwiħ tal-qtates jinstama' agħar minn bnadijiet oħra, it-tfal idumu s-sigħat iwerżqu u jgħajru lil xulxin, l-inbiħ tal-klieb itarrax...".

Madankollu, il-poeta qatt ma ġarrab imħabba għall-Maltin, hu jgħid li malli Malta waqgħet f'idejn l-Ingliżi, kulħadd beda jgħassed u jħawwad kif jaqbillu biex idabbar xi ħaġa mill-Gvern. Hu jsemmi wkoll fuq wieħed Markiż Malti li talab biex jidħol kamrier mal-Gvernatur. Ball staqsieh għaliex ried jidħol kamrier u l-Markiż wieġeb : "Biex ikolli l-unur inressaqlek aktar malajr petizzjonijiet għal xi favur!" "Il-kamrier tiegħi nżommu biex ifarfarli l-ħwejjeġ u jgħini nilbes. Ħażin għalih jekk jindaħalli fl-affarijiet tal-Gvern għax ingerbu t-taraġ!" qallu Ball bis-saħna.

Milli rajna, għalkemm fl-uffiċċju kien jaqdi dmiru tajjeb, is-Segretarju Coleridge ma kien jinqala' xejn biex jagħmilha man-nies; ħass ruħu mwarrab u maqtugħ għalih. Fuq hekk deherlu li ma satax ikompli f'dik il-ħajja u f'Settembru tal-1805 telaq minn Segretarju tal-Gvern u ħalla 'l Malta.

Wara li telaq minn Malta Coleridge għadda minn Sqallija u tala' Ruma għax il-Gvern Ingliż kien tah xi inkarigi għal quddiem ir-Re ta' Napli u l-Papa.

Coleridge dam Malta mas-sena u nofs, ma' tul dak iż-żmien qatt ma kien f'saħħtu sewwa, kien mikdud, imdejjaq u maħkum mill-misħuta leblieba għall-oppju. Tassew li kieku baqa' l-Ingilterra kien ikun wisq agħar, imma kemm dam f'Malta Coleridge qatt ma ħass ruħu qawwi u sħiħ għal kollox, għalkemm qalbu ma setgħetx tgawdi l-ġmiel tan-natura u l-hena tal-ħbiberija; is-swied ta' qalb li kellu dallamlu d-dehriet ta' hena u ġmiel li Malta dejjem uriet lil dawk li ġew iżuruha.